

Summary

Nataliya Bidasyuk

The Problem of Translating Songs in Films

The article analyzes functions of songs in films, determines the part of translating songs in the adequacy of film translation as a whole, describes different ways of translating songs: absence of translation, abridged voice-over translation, dubbing, adapted translation, subtitling. Different ways of translation are illustrated by examples of songs from various feature and animation films.

Recommendations are offered for choosing the most suitable way of translation according to different linguistic and extralinguistic context.

Key words: *song, film, script, adequate translation, voice-over, dubbing, adaptation, subtitles.*

Дата надходження статті: «04» квітня 2017 р.

Дата прийняття до друку: «27» квітня 2017 р.

УДК 801:81:398.831 (477.43/44)

СВІТЛАНА МАХОВСЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент

(м.Хмельницький);

ТЕТЯНА ТЕРНАВСЬКА,

учениця

(м.Волочиськ)

Концептосфера дитячого фольклору: функціональний аспект (за матеріалами Хмельниччини)

Стаття присвячена дослідженню особливостей відображення національної концептосфери українців та її вербалізацію через певну систему образів-концептів у зразках дитячого фольклору (колискових піснях та забавлянках з Хмельниччини).

Ключові слова: *концептосфера, концепт, дитячий фольклор, колискова пісня, забавлянки, функція*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Чільне місце в культурі кожного народу посідає дитячий фольклор, глибоке та всебічне вивчення якого набуває дедалі більшої наукової ваги, адже зразки уснопоетичної творчості виступають певними «концептуалізаторами» народного досвіду щодо навчання та виховання дітей, що актуально за сучасних умов.

Незважаючи на високий рівень вивченості дитячого фольклору, наявність нових наукових підходів до його інтерпретації, важливим питанням сучасної фольклористики є концептуальне, структурно-функціональне дослідження «поезії дитинства», яка вибрала у себе сукупність знань, особливостей світосприйняття та світорозуміння народу (що складає зміст національної концептосфери). Аналіз колісанок та забавлянок допоможе конкретизувати уявлення про концептуальні засади духовної культури українців на прикладі виокремлених нами образів-концептів, з'ясувати загальні й локальні ознаки концептосфери дитячого фольклору з Поділля, доповнити і конкретизувати висновки, зроблені дослідниками в межах України, що і є метою пропонованої статті.

Аналіз досліджень і публікацій... У вітчизняній науці проблема концептосфери досліджується багатьма вченими. Підґрунтям концептуального аналізу в україністиці стали численні розробки фрагментів мовної картини світу українського народу такими дослідниками як С.Єрмоленко, В.Жайворонок, В.Калашник, Ю.Карпенко, Л.Лисиченко, В.Манакін, О.Селіванова, В. Складенко, Н.Слухай (Молотаєва), Н.Сукаленко, О. Тищенко й ін.

Зокрема, О.Селіванова на позначення системи концептів у свідомості людини використовує термін «концептуальна система». Її характеризує, на думку дослідниці, сукупність структурованих й упорядкованих знань, уявлень про світ, дійсність і результати внутрішнього рефлексивного досвіду людини. Тобто у концептуальній системі конденсується та фіксується інформація, отримана у вербальній та невербальній формі різним шляхом: від органів чуття у результаті осмислення або у функціональному континуумі взаємодії різних пізнавальних механізмів [14, с. 261].

Незважаючи на розбіжності у термінологічному визначенні аналізованого поняття, спільним для усіх дефініцій є твердження про те, що концептосфера – це сукупність концептів, яка характеризується системністю, структурованістю, категоріальним статусом та відображає світорозуміння носія мови.

Сучасне визначення концепту пов'язане з працями Н. Арутюнової, О.Кубрякової, З.Попової, Й.Стерніна, А.Вежбицької, Р.Фрумкіної, В. Телії, Т.Радзівєвської, О. Селіванової, В.Карасика, С.Воркачова, В. Маслової, В.Манакіна, В.Кононенко, О.Кузьменко, С. Пилипчука, І.Грищенко та ін.

Частина дослідників пропонує розуміти «концепт» як універсальну сутність, що формується у свідомості на базі безпосереднього чуттєвого досвіду, операцій людини з предметами, а також на основі взаємодії з

уже сформованими концептами (З.Попова, Й.Стернін) [13]. Інші вчені зосереджують увагу на окремих моментах інтерпретації концептів, наголошуючи на тому, що концепти часто позначені етнокультурною специфікою (С.Воркачов) [3], емоційними, експресивними, оцінними компонентами (В.Маслова) [11], що через них культура входить у ментальний світ людини (Ю.Степанов) [16]. Уявлення про концепт як виразника етнічних особливостей світосприйняття мовців позиціонує І.Голубовська [4, с. 29].

Оскільки концепт детермінований культурою і є мінімальною одиницею, через яку здійснюється проєкція елементів культури у свідомості людини, він належить колективній чи індивідуальній свідомості та виражається в мові. Це дає підстави назвати концепт одиницею колективного знання (свідомості), що відсилає до вищих духовних цінностей, має мовне вираження і позначений етнокультурною специфікою (С.Воркачов) [3, с.68]. Він є складною системою знаків і символів, яка об'єктивується в текстах, явищах метафоризації, конотаціях, асоціативних уявленнях тощо.

Зважаючи на те, що фольклорний текст є продуктом накопичення народного досвіду, який співвідноситься з концептами і становить у плані функції одне нерозривне ціле, можна припустити, що текст і концепт є взаємодоповнюючими явищами для зберігання й актуалізації досвіду [19, с.54].

Виклад основного матеріалу... Інформаційну мережу базових концептів українців досить широко втілено й у дитячому фольклорі – різноманітному, оригінальному і багатожанровому виді мистецтва, що включає цілу систему поетичних та музично-поетичних жанрів

Від народження дитини разом із біологічним пристосуванням до суспільного життя відбувається і соціально-культурне її пристосування, тобто прилучення маляти до рідної мови та народних традицій, що є головними чинниками національного кодування. Колискові пісні й забавлянки віддавна були фундаментом, на якому ще з раннього віку формувалися основи ментальності дорослої людини, здійснювалося засвоєння дітьми певних стереотипів мислення, ситуативних дій і вчинків у різних життєвих ситуаціях.

Проаналізувавши матеріали колисанок та забавлянок, нами виокремлено ряд головних концептів-образів, які, окрім своєї світоглядної суті, мають глибоке смислове, символічне значення та складають основу концептосфери досліджуваних жанрів дитячого фольклору. Це, зокрема, концепти «родина» (дитина, мати, баба, дід), «дім» (хата (піч, вікно, двері, поріг); колиска) та його найближче оточення – ворота, концепти «тварина» й «птаха», ціннісно-світоглядні

орієнтири – концепт «мораль» (праця, добро, зло), концепт «знання» (розум).

Концепт «дитина» (діти, доня, син) широко представлений в українській мовній картині світу, втілює ідею людської цілісності, є символом початку та кінця, раціонального й ірраціонального, чоловічого та жіночого витоків. Він є базовим і висвітлює дитину й ставлення до неї з різних боків, але обов'язково з погляду дорослої людини. Аналіз колискових та забавлянок з компонентом «дитина» (діти) засвідчив наявність в усіх зазначених одиницях значення «маленька людина», «людина в дитячому віці».

Відповідно до потреб і ментальності дорослої людини, бо саме вона є творцем таких висловів, у дитячому фольклорі (як і в пареміях [2, с.12]) висвітлюються сконцентровані периферичні значення про дитину (виховання підростаючого покоління, радість і цінність мати дітей, опозиційність «своя/чужа» дитина (або «одна» (моя) / «усі» (інші)), гордість і любов до власної і т. ін.). Продовжити і повторити себе в дітях – великий дар природи, богів, долі – вважали в народі [12, с.11].

Тому в текстах подільських колисанок стверджується: дитина – майбутнє роду – найдорожча, «панська», а тому й матиме усе найкраще: колиску «данську» («циганська»), з «мальованими бильцями», «шовковими вервечками і т. ін. Вночі малюк спить на печі «В золотому дукачі, /А вдень у колисці /В червонім намисті, /Уранці – на лавці /В червоній китайці» [12, с.108]. Повсякденні подільські «дулі» (булки, посипані маком) призначаються саме «чужим» дітям, в той час як святкові «колачі» печуть лише для своїх дітей, винагороджуючи їх за послух та гарний сон: «Люлі, люлі, люлі, /Чужим дітям – дулі. / А нашії – колачі, /Щоби спала вдень й вночі» [12, с.100].

Концепти «рід», «родина» (сім'я) можна потрактувати як одні з ключових, оскільки «рід» у слов'ян – це стрижень світобудови, навколо якого обертається життя, а «родина» – «традиційний символ душевного порятунку, затишку, ключова ланка родоводу» [5, с.504]. Кровна спорідненість – важлива ознака роду як суспільної інституції, тому й утворене слово на основі того самого давнього кореня, що й родити – «давати життя дитині (дітям) під час пологів (про жінку)» [9, с.76], спільнокореневе з рідня, родина, породілля, народження та ін. Важливою функцією роду було життєзабезпечення його членів (спільне господарство, охорона від чужинців, передача набутого досвіду наступним поколінням), тому його чисельність і здоров'я – запорука виживання й достатку.

Концепт «мати» також належить до найважливіших (базових) концептів, що входять до набору констант національної культури. Їй

належить головна роль у збереженні та передаванні життєвих традицій нащадкам. Вона – берегиня роду, що володіє надзвичайною силою, заворожуючи усе найкраще для маляти: «Ой ну, люлі, дитя спать, /Пішла мати жито жать. /Та й вижала три квітки: /Що первую – сонливу, /А другу – дрімливу, /А третю щасливу» [12, с.111],

В давньому суспільстві вплив батька на дітей, авторитет був більший, проте у сфері духовності відзначається зв'язок дітей саме з матір'ю. У колискових піснях вона працююча, сильна, турботлива, єдина («А-а, а-а, дитя, спати, /Сорок батьків – /Одна мати» [17, с.113]). Трапляється, за нагальної потреби чи задля блага дитяти жінка ненадовго залишає удома сина чи донечку, але неодмінно повертається назад; часом бере дитину з собою («Е-е-е, дитино, /Поїдем по сіно. /Я буду сіно класти, /А ти будеш бички пасти» [12, с.96]). Українська традиція завжди передбачала безмежну любов, але водночас суворий контроль та вимогливість до дитини, аби та виростала слухняною та роботящою.

У колискових піснях любов неньки (концепт «любов») виявляється у щохвилинній турботі про щасливе, здорове життя дитини: «Щоб росла та й не боліла, /Щоби личенько дитинки не марніло» [12, с.83], харчування: «Чим дитину годувати: /Чи кашкою, чи молочком, /Чи солоденьким медком?» [20] тощо. Важливою функцією роду було життєзабезпечення його членів (спільне господарство, охорона від чужинців, передача набутого досвіду наступним поколінням), тому його чисельність і здоров'я – запорука виживання й достатку.

Як зауважує О.Кісь, «традиційно жінка посідає одне з найвагоміших (у функціональному сенсі) місць у структурах життєдіяльності українського етносу, постає щонайдієвішим суб'єктом, носієм і транслятором традиційної етнокультурної інформації, зокрема – системи цінностей та соціокультурних норм» [6, с.107]. У дитячому фольклорі мати уособлює позитивні моральні якості жінки, на яку народ покладає відповідальність за виховання достойної людини, майбутнього члена громади: «Отцю й матці на потіху, / Добрим людям на службу» [18, с.20].

Головними, найстаршими, наймудрішими членами роду були і, безперечно, є «баба», яка часто протиставляється «дідусі» або виступає з ним у парі. В українській міфології загальнослов'янське слово баба означає «жінка», «стара». Баба – також одне з найстародавніших божеств давніх українців: мати-предкиня, берегиня, хранителька родинного вогнища [2, с.18].

У народнопоетичних зразках «баба» найчастіше уособлює родинний затишок: «Ой, ладки-ладусі, /Добре у бабусі» [20]. Із нею неодмінно

асоціюється турботливе, дбайливе ставлення до дітей: «Леле, діду, леле, бабо, /Леле, Коваленку, /Та понесімо гуляти / Дитину маленьку. /Дитина гуляє, /Здоров'ячко має. /Буде підростати, /Усіх шанувати» [там само]. Баба ладна зробити для онука усе, зокрема й те, що вимагає від неї надзусиль, навіть з огляду на її вік чи стан здоров'я: «Гойда, гойда, гойда, /Іде баба з горба, /За плечима торба. /А в торбі калачі, /Щоб Настуся спала /Вдень і вночі» [12, с.118].

Фольклорний матеріал з Хмельниччини засвідчує добре збереження забавлянок, де йдеться про життя, стосунки діда та баби. Така тенденція, очевидно, продиктована тим, що виконавцями (а тепер і носіями) забавлянок найчастіше були старші члени родини, які переважно й доглядали онуків, а використання гумористичних віршованих творів спрямовувалось не стільки на те, щоб приспати дитину (у колискових), як на те, щоб розважити присутніх (дорослих), примусити замислитися над тим, про що, хоча б навіть жартома, йдеться в пісні [12, с. 8].

«Баба» у забавлянках постає переважно мудрою, терплячою, за потреби вимогливою (часом вразливою, довірливою) опікункою вередливого, ледачого, або вигадливого, простакуватого «діда»: «Колихала баба діда /Із вечора до обіда. /– Ой спи, діду, бо покину, /Сама піду по калину. /Тільки баба від колиски – /Дід за ложку та й до миски» [12, с. 97]. Проте без її турботи старий вразливий та безпорадний: « Дйби-дйби, дй-бй-бй, /Пішла баба по гриби, /А дід по опеньки. /Баба свої посушила, /Дідові сиренькі» [12, с.169]. Забавлянки, де фігурують дід та баба, часом перегукуються із жартівливими піснями, приспівками до танцю.

Тоді як образу-концепту «батько» в дитячому фольклорі практично не знаходимо (в селянській родині він завжди працює, тому його і немає поруч із дитиною), «дід» у забавлянках майже завжди згадується у парі з «бабою» (у кумулятивних зразках дід працює один).

Основні види діяльності, вікова специфіка характеру старших членів родини з теплотою та гумором змальовані у дитячих забавлянках, їхні стосунки залежать від самопочуття, настрою, випадку. Подружжя схоже на дітей, які або сваряться, або разом долають життєві труднощі: «Стара баба, старий дід /Сварилися за обід: /За головку часнику /Сварилися до смерку!» [12, с.170]; «Танцювала баба з дідом, /Загубила торбу з хлібом» [12, с.169].

На прикладі старших членів родини фольклор знайомить дитину зі специфікою та диференціацією чоловічої та жіночої роботи («Тосі, лапці, /Поїдем до бабці, /Бабця дасть пирозя, /А дідо – батозя» [12, с.167].

В українських сім'ях головою вважався чоловік, але номінально правила жінка. Її доброта, задушевність, працьовитість, жертвовність відповідають народнопоетичному ідеалу жінки дружини (бабусі): «Колисала і плакала: / – Чого ж я ся дочекала. /Ой спи, діду, колишу тя, /А як заснеш, то лишу тя. /Сама піду до кирниці, /Принесу тобі водиці» [12, с. 97].

Витівки «діда» ототожнюються з дитячими пустощами, за які, особливо коли вони скоєні усвідомлено, має бути, хоча і символічне, але покарання: «... Як не стало в торбі хліба – /Баба діда коцюбою: /«Ступай, діду, за мукою!» [12, с. 99].

Будуючись навколо обов'язкових законів, як от наявність символів, перемога добра над злом, повчальність, усталеність зачину й кінцівки колискові та забавлянки є наочним прикладом тлумачення моральних категорій народу як у тексті, так і на під текстовому рівні.

Народні знання про вікові особливості розвитку дитини реалізуються за допомогою відомих для селянської дитини образів домашніх тварин. Спочатку малюк нероздільно пов'язаний із матір'ю, потребує постійного та ретельного, повсякчасного догляду («Гойда, гойда, гойдаша, /Де кобила – там лоша. / А кобилка в лісі, /А лошатко в стрісі. /А кобилка їсть і п'є, /А лошатко цицю ссе» [12, с.117], захисту, уваги: «Ми кобилку продамо, /А лошатко зростимо-мо-мо-мо!» [20]. Водночас у текстах ведеться пропедевтика щодо розуміння дитиною правил та норм її поведінки у процесі фізичного та духовного становлення: «Як кобила заіржить, /То лошатко прибіжить» [12, с.116].

У колискових, забавлянках зустрічаємо елементи соціалізації дитини, зокрема відображення горизонтально-площинних – родинних, сусідських та общинних відносин, прогнозування перспективи життя дитини у громаді, соціумі згідно загальнолюдських норм: «Щоб Іринка росла, /Росла, виростала, /Щоб Іринка своїм мамці /Скоріш на поміч стала. /У помочі стала, /Діток колихала /Й хату одягала» [12, с.143].

Через колискову пісню та її сприйняття безпосередньо підсвідомістю формується фонетико-фонологічний образ материнської мови. З іншого боку, образи колискової пісні залучають дитину до культурного простору етносу, надають їй перших уявлень про світ. Споконвіку людина перебувала в якнайтіснішому контакті з довкіллям, ототожнюючи себе, своє життя із життям навколишнього світу, що викликало її особливе сприймання природи, зокрема тварин.

У мовній картині світу українців концепт «тварина» універсальний, його вживають для опису життя та побуту людей, їхніх рис характеру (позитивних чи негативних), зовнішності. Найпопулярнішим, найбільш частотним і максимально функціональним вербалізатором, який у

дитячому фольклорі входить до семантичного поля концепту «тварина» є «кіт» (або пара тварин – кота два, киця й котик). Він стереже спокій, не відходить далеко від дому, завжди повертається, спить на печі (здавна була помічена здатність кота швидко засинати, спати більшу частину доби).

За функціональною ознакою «кіт» у колискових піснях викликає Сон і Дрімоту, заколисує дитину, оберігає її сон, виконує за господарів домашню роботу: «А-а-а, котів два, /Сіренькії обидва. /По бережку ходили /Та качечку ловили. /Та качечку – в юшечку, /А пір'ячко – в подушечку. /Подушечка м'якесенька, /Спи, дитинко, малесенька» [12, с.74].

З іншого боку «кіт» постає втіленням лінощів, непослуху, нерозважливості, злодійкуватості: «Бити кота, бити, /Не хоче ні спати, ні робити, /Хоче по ярмарку, /Не купує, не торгує, /Зариває сварку» [12, с.96].

Негативні вчинки тварини (кота/киці) формують у свідомості дитини уявлення про норми та правила поведінки серед людей. Прямо чи опосередковано фіксуючись у вимогах, заборонах, нормах, принципах, оцінках поведінки в суспільстві і в загальних міркуваннях (правильні та неправильні вчинки), концепт народна «мораль» знайомить дитину з ціннісними орієнтирами українців): «Ой коточок-коточок / Та й украв клубочок. / Кругом ліса обніс /Та й до Галі приніс. /Треба кота бити. /– Ой не вчися, коте, красти, /А вчися робити: /Черевички шити, / На базар носити. /Гроші торгувати /І цукерки купувати» [12, с.78].

За допомогою тварин відбувається знайомство дитини зі світом, прогнозуються, категорично засуджуються необдумані дії персонажів забавлянок («Бити кицю по лапках, /Хай не скаче по лавках» [18, с.21]);, завбачливо критикується дитяча безпечність, які часом можуть призвести до трагедії: «Пішла Киця по водицю /Та й упала у криницю... /Ой ти Кицю, Кицю, /Не йди по водицю, /Бо криниця глибоченька, /В ній водиця холодненька» [12, с.76], на прикладі який народ формує у дитини ціннісно-світоглядні життєві орієнтири

На відміну від образів тварин, які залежно від функціонального призначення твору втілюють позитивні чи негативні якості, риси характеру людини, птахи тут наділені переважно позитивними характеристиками. Скажімо, оберегова функція колискової пісні стимулює появу концепту «птаха», зокрема голубів, які є улюбленцями українців, символом незалежності, прагнення до волі, краси, духовності, атрибутом культурних цінностей і норм. Голуби уособлюють символіку чистоти й добра, в чому варто вбачати віру народу в сонну

душу, що прилітала у вигляді пташки. Не випадково «гулі» виступають у парі, які, наче батько і мати, готові знайти та віддати дитині усе найкраще, захистити від лиха та хвороб: «Люлі, люлі, люлі, /Налетіли гулі, /Стали гелітотати, /Що дитині дати? /З пушечку – подушечку, /З пір'ячка – периночку, /В щасливу годиночку. / Щоб дитина спала /Та щоб не плакала. /Щоб росла й не боліло /Ні голова, ні тіло» [12, с.104].

Сукупність національно орієнтованих символічних засобів дає достатньо повну інформацію щодо того, які в даній культурі основні структури етики, естетики, мислення, права й засоби осмислення нового досвіду. В українському фольклорному фонді широко номіновано універсальний концепт «праця». Ознака «робота – життя людини, його постійна, невід'ємна складова» безпосередньо представлена в мовному вияві колискових пісень та забавлянок Хмельницького Поділля. Робота є основним способом самоствердження й самореалізації особистості, необхідною умовою достатку, добробуту, самого життя, проте досить важка, потребує зусиль, а результат – часу.

Твори дитячого фольклору (зокрема колискові, забавлянки) ненав'язливо, проте наполегливо привчають дитину до праці, акцентуючи увагу малого слухача на тому, як погано бути ледарем і які переваги в трударів: «Тосі, тосі, тосі, /Свині в горосі, /Телята в капусті, /Віруся на грушці. /Біжи, Віро, заверни, /Будуть твої кабани!» [12, с.153].

Лінощі як протилежність працелюбності завжди засуджуються («Ковальок, ковальок, / Підкуй чобіток. /А тобі, ковальок, / Дам за тее п'ятачок. /Я не хочу кувать, /В мене ручки болять» [20]) або й караються, адже колись у народі не працювали лише малі діти або каліки, немічні. Очевидно тому в поширеному варіанті забавлянки про сороку-ворону чітко формулюються погляди народу та вибудовується моральний ідеал людини праці: «Тому дали, бо маленький, /Тому дали, бо кривенький, /Тому дали – воду носить, /Тому дали – хліба просить./А ти лети на стіжочок, /Вирви собі колосочок» (с.Тарноруда Волочиського р-ну) [12, с.148].

Цікавий варіант згаданої забавлянки записано Т.Тернавською в с.Курники Волочиського р-ну Хмельницької обл.: «Ідіть, діти, по дрова, /Бо ще кашка сирова. /Ідіть, діти, по тріски, /Дам кашки по трошки. /Тому дала, бо маленький, / Тому дала, бо слабенький. /Тому дала – воду носить, /Тому дала – Бозю просить» [21]. Взаємодія (сусідство) ряду фольклорних концептів сприяє й реалізації декількох функцій дитячого фольклору (в т.ч. виховної, когнітивної) за участю концептів «птаха», «мати», «діти», «хата», «праця», «мораль», що засвідчують

погляди народу на обов'язки матері (сороки) щодо виховання, опіки дітей (сорочат).

Не полишаючи малят, Сорока-ворона варить, потім дбайливо студить кашку на порозі. Її дії унаочнюють концептуальну сутність селянської «родини» та окреслюють обов'язки її членів: усі діти для матері однаково любі та рідні (як пальці однієї руки), проте їстиме, а, значить, і житиме той, хто працьовитий та слухняний, відповідальний, небайдужий, совісний: «Тому дала, що маленький, /Тому дала, що тихенький, / Тому дала, що не рухав, /Тому дала, що слухав» [12, с.146]. Робота – основа життя народу, вона є внутрішньою красою особистості, гартує її, виховує, навчає, формує кращі риси, тобто робить людину людиною.

Висновки... Зразки дитячого фольклору знайомлять малого слухача з речами хатнього вжитку, специфікою ведення домашнього господарства, процесами праці, особливостями діалектного мовлення тощо населення рідного краю.

Тексти дитячого фольклору є першим знайомством дитини з довколишнім середовищем і несуть інформацію про нього; через денотат маленьку людину опосередковано вводять у світ дорослого життя, а у її свідомості формується основні морально-етичні цінності життя. Такі невеликого розміру твори зручні для оперативного використання дитиною у відповідних їх функціональному призначенню обставинах.

Дитячий фольклор, будучи мовою дитячої субкультури, є надзвичайно важливим засобом формування концептосфери, збереження і трансляції «картини світу» довкола дитини. Дослідження ключових концептів дитячого фольклору може дати цікаві результати, оскільки дозволяє простежити особливості концептуалізації світу українським етносом, установити їхню роль у національно-мовній картині світу, проаналізувати функції, зв'язок із культурою, звичаями, традиціями тощо.

Список використаних джерел і літератури:

1. Велічанова О.В. Концепт діти у фонді українських паремій / О.В.Велічанова, Н.В.Левун //Український смисл : наук. зб. / за ред. проф. І.С. Попової. – Дніпропетровськ : Ліра, 2014. – С.3 – 14.
2. Войтович В. Українська міфологія /Валерій Войтович. – К. : Либідь, 2002. –664 с.
3. Воркачев С. Г. Языковая личность, концепт. Становление антропоцентрической парадигмы в языкознании /С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.

4. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О.Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
5. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Н.В.Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. –703 с.
6. Кісь О. Жінка у традиційній культурі: етнопсихологічні та соціальні виміри //Етнологія. Фольклористика. – Кн. 1: Доп. та повідомл. /ІУ Міжнародний конгрес українств. Одеса, 26-29 серпня 1999 р. – Одеса-Київ, 2001. – С. 103–112.
7. Кропивницький В.Г. Перші кроки у світі української народної пісні / В.Г. Кропивницький. – Хмельницький : Поділля, 1998. – 151 с.
8. Кулинич С.П. Сучасний дитячий фольклор: семантичний, структурний, функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філолог. наук: спец.: 10.01.07 – фольклористика / С.П. Кулинич. – К., 2005. – 20 с.
9. Макарець Ю. С. Концепти рід, родина, сім'я в мовній картині світу українців // Ю. С. Макарець, О. М. Сліпчук // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – 2013. – Кн. 1. – С. 75–78.
10. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору : навч. посібник/ О.В.Марчун. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – Ч. 1. – 201 с.
11. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – М.: Флинта : Наука, 2007. – 296 с.
12. Маховська С. Дитина: родини, хрестини, перші кроки (родинно-обрядовий та дитячий фольклор Хмельниччини): монографія / Нотний матеріал Олени Дудар /Світлана Маховська. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. – 216 с.
13. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин – М. : АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с.
14. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
15. Скрипник Н. І. Народно-мова символіка у творенні концептосфери «мораль»/ Н. І. Скрипник //Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – № 11. – 2009.– Вип. 15. – Т. 2. – С. 135–142.
16. Степанов Ю. С. Константы : словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Академический Проект, 2001. – 990 с.
17. Уже весна, й уже красна: матеріали фольклорної практики (2013 р.). Книга 1/ Упорядк., передмова С.В.Маховської. – Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак АА., 2014. – 168 с.
18. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Географическим обществом. Юго-Западный отдел: Материалы и исследования. Т. IV. / собр. П. П. Чубинским. – СПб., 1877. – 713 с.
19. Шахнарович А.М. Когнитивные и коммуникативные аспекты речевой деятельности / А. М. Шахнарович, В.И. Голод // Вопросы языкознания. –1986. – №2. – С. 52–56.

20. Архів Рукописного фонду Подільського відділення ІМФЕ Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України при ХГПА. Зап. 11 серпня 2013р. Кузькова Валентина Віталіївна в с. Рижупинці Хмельницького району Хмельницької області від Ткачук Клавдії Макарівни, уродженки с. Черче Червоногородського району, 1943 р. н.

21. Зап. 11.12.2016 р. Тернавською Тетяною від Галушки Лариси Никодимівни, 1937 р. н., українка, освіта 9 класів, та Поліщук Ганни Опанасівни, 1930р. н., українка, освіта 9 класів, в с. Курники Володимирського району Хмельницької обл.

References:

1. Velichanova O.V. Kontsept dity u fondi ukrayins'kykh paremiy / O.V.Velichanova, N.V.Levun //Ukrayins'kyi smysl : nauk. zb. / za red. prof. I.S. Popovoyi. – Dnipropetrovsk : Lira, 2014. – S.3 – 14.

2. Voytovych V. Ukrayins'ka mifolohiya /Valeriy Voytovych. – K. : Lybid', 2002. –664 s.

3. Vorkachev S. H. Yazykovaya lychnost', kontsept. Stanovlenye antropotsentrycheskoy paradyhmy v yazykoznanii /S. H. Vorkachev // Fylohicheskyye nauky. – 2001. – # 1. – S. 64–72.

4. Holubov's'ka I. O. Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu / I.O.Holubov's'ka. – K. : Lohos, 2004. – 284 s.

5. Zhayvoronok V. V. Znaky ukrayins'koyi etnokul'tury : slovnyk-dovidnyk / N.V.Zhayvoronok. – K.: Dovira, 2006. –703 s.

6. Kis' O. Zhinka u tradytsiyniy kul'turi: etnopsykholohichni ta sotsial'ni vymiry //Etnolohiya. Fol'klorystyka. – Kn. 1: Dop. ta povidoml. /IU Mizhnarodnyy konhres ukrayinstiv. Odesa, 26-29 serpnia 1999 r. – Odesa-Kyyiv, 2001. – S. 103 – 112.

7. Kropyvnyts'kyi V. H. Pershi kroky u sviti ukrayins'koyi narodnoyi pisni / V.H. Kropyvnyts'kyi. – Khmel'nyts'kyi : Podillya, 1998. – 151 s.

8. Kulynych S.P. Suchasnyy dytyachyy fol'klor: semantychnyy, strukturnyy, funktsional'nyy aspekty: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. filoloh. nauk: spets.: 10.01.07 – fol'klorystyka / S.P. Kulynych. – K., 2005. – 20 s.

9. Makarets' Yu. S. Kontsepty rid, rodyna, sim'ya v movniy kartyni svitu ukrayintsiv // Yu. S. Makarets', O. M. Slipchuk // Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya. Filolohichni nauky. – 2013. – Kn. 1. – S. 75–78.

10. Marchun O.V. Materialy do vyvchennya dytyachoho fol'kloru : navch. posibnyk/ O.V.Marchun. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyyivs'kyi universytet», 2010. – Ch. 1. – 201 s.

11. Maslova V. A. Vvedenye v kohnytyvnyu lyinhvystyku / V. A. Maslova. – M.: Flynta : Nauka, 2007. – 296 s.

12. Makhov's'ka S. Dytyna: rodyny, khrestyny, pershi kroky (rodynno-obryadovy ta dytyachyy fol'klor Khmel'nychchyny): monohrafiya / Notnyy material Oleny Dudar /Svitlana Makhov's'ka. – Kam"yanets'-Podil's'kyi: PP «Medobory-2006», 2013. – 216 s.

13. Popova Z. D. Kohnytyvnaya lyinhvystyka / Z.D. Popova, Y.A. Sternyn – M. : AST: Vostok – Zapad, 2007. – 314 s.

14. Selivanova O.O. Suchasna linhvistyka : terminolohichna entsyklopediya / O.O. Selivanova. – Poltava : Dovkillya, 2006. – 716 s.
15. Skrypnyk N. I. Narodno-mova symbolika u tvorenni kontseptosfery «moral'»/ N. I. Skrypnyk //Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya «Movoznavstvo». – # 11. – 2009. – Vyp. 15. – T. 2. – S. 135–142.
16. Stepanov Yu. S. Konstanty : slovar' russkoy kul'tury / Yu. S. Stepanov. – [2-e yzd., yspr. y dop.] – M. : Akademicheskyy Proekt, 2001. – 990 s.
17. Uzhe vesna, y uzhe krasna: materialy fol'klornoyi praktyky (2013 r.). Knyha 1/ Uporyadk., peredmova S.V.Makhovs'koyi. – Khmel'nyts'kyy: Vydavets' FOP Tsyupak AA., 2014. – 168 s.
18. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнo-Русскoй краю, снаряженноy императорскoм Етнографическoм обществoм. Южно-Западнoй oтдел: Материалы y issledovaniya. Т. IV. / sobr. P. P. Chubynskym. – SPb., 1877. – 713 s.
19. Shakhnarovych A.M. Kohnytnyvyne y kommunykativnyne aspekty rechevoy deyatel'nosty / A. M. Shakhnarovych, V.Y. Holod // Voprosy yazykkoznaniya. –1986. – #2. – S. 52–56.
20. Arkhiv Rukopysnoho fondu Podil's'koho viddilennya IMFE Instytutu mystetstvoznavstva, fol'klorstyky ta etnolohiyi im..M. Ryl's'koho NAN Ukrayiny pry KhHPA. Zap. 11 serpnya 2013r. Kuz'kova Valentyna Vitaliyivna v s.Ryzhulyntsi Khmel'nyts'koho rayonu Khmel'nyts'koyi oblasti vid Tkachuk Klavdiyi Makarivny, urodzhenky s.Cherche Chemerovets'koho rayonu, 1943 r. n.
21. Zap. 11.12.2016 r. Ternavs'koyu Tetyanoyu vid Halushky Larysy Nykodymivny, 1937 r. n., ukrayinka, osvita 9 klasiv, ta Polishchuk Hanny Opanasivny, 1930r. n., ukrayinka, osvita 9 klasiv, v s. Kurnyky Volochys'koho r-nu Khmel'nyts'koyi obl.

Summary

Svitlana Makhovska, Tetiana Ternavska

The Concept Sphere of Children Folklore:

Functional Aspect (on Materials of Khmelnytskyi region)

The article is devoted to the study of peculiarities of reflection of national concept sphere of Ukrainians and its verbalization through a certain system of images-concepts in the samples of children folklore (songs, nursery rhymes and lullabies from Khmelnytskyi region).

Key words: *concept sphere, concept, children folklore, lullaby, nursery rhymes, function.*

Дата надходження статті: «14» квітня 2017 р.

Дата прийняття до друку: «05» травня 2017 р.